

Bebyggelse fra bronzealder, jernalder og vikingetid og en overpløjet gravhøj

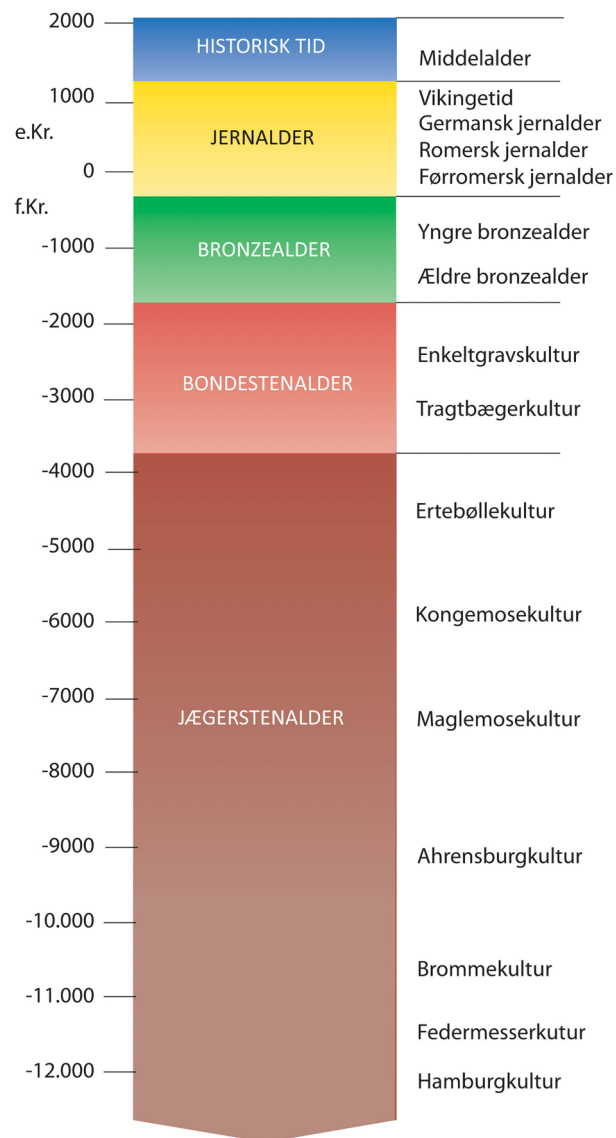
Arkæologisk udgravning ved Broager, Sdr. Tranders

Arkæolog Karin Johannesen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	4
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

Tranders-bakkeøen i det sydøstlige Aalborg var i jernalderen kendetegnet ved flere landsbyer, men ligesom i dag, har der også ligget enkeltgårde i landskabet i denne periode. Igennem de sidste 20 år der udgravet byhøje og landsbyer fra førromersk og romersk jernalder ved Gigantium, Nr. Tranders, Sdr. Tranders og det nye universitetshospital. Oldtidens landskab på Tranders-bakkeøen har dog været andet end jernalderlandsbyer, for spredt i landskabet har også været enkeltgårde i både bronzealder, jernalder og vikingetid, ligesom der har været gravhøje fra både stenalderen og bronzealderen.

Ved Broager tæt ved Sdr. Tranders blev i foråret 2021 udgravet bebyggelse fra bronzealderen, jernalderen og vikingetiden, og en gravhøj fra bronzealderen blev ligeledes undersøgt i forbindelse med udgravningen.

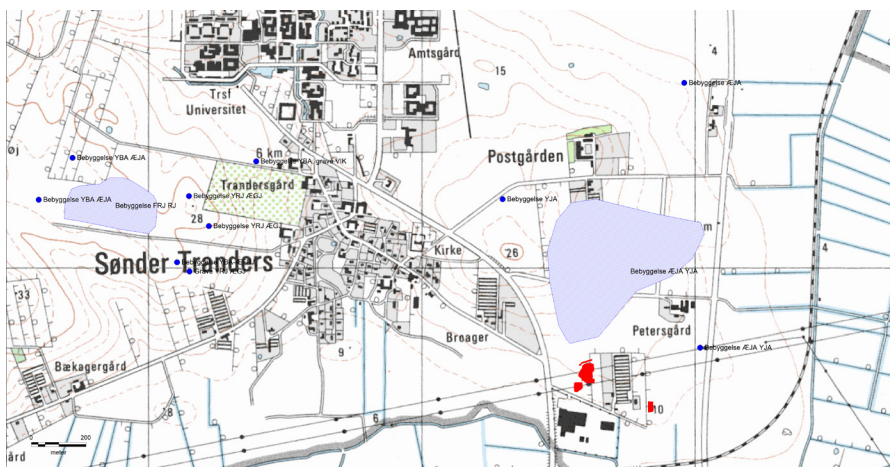
Bebyggelsen ved Broager ligger lige syd for det nye universitetshospital, hvor der gennem flere sæsoner er udgravet en landsby fra førromersk og romersk jernalder, og husene fra jernalderen ved Broager viser, at der også har ligget enkeltgårde i udkanten af jernalderens landsbyer. Ud over langhuse fra bronze- og jernalderen blev også fundet et udskudshus fra vikingetiden, der ligesom sine forgængere har ligget som en enkeltgård på stedet. I middelalderen lå der ikke længere en bebyggelse ved det nye universitetshospital, men i stedet er landsbyen Sdr. Tranders nu opstået med blandt andet en romansk kirke, der stammer fra 1100-tallet.

Gravhøjen ved Broager var desværre meget forstyrret, men den havde en delvist bevaret randstensskæde og et forstyrret gravkammer centralt i højen.

Undersøgelsens baggrund

Den arkæologiske undersøgelse ved Broager var foranlediget af, at Aalborg Kommune skal anlægge et busdepot på området. Derfor blev arealet forundersøgt i efteråret 2020, hvor der viste sig at være fund fra oldtiden flere steder blandt andet treskibede langhuse og en overpløjet gravhøj. Der blev udpeget i alt syv fundområder, hvoraf fire af dem blev udgravet under forundersøgelsen. I de fire fundområder, som blev udgravet under forundersøgelsen, blev fundet et treskibet langhus og spredte stolpehuller og gruber. De sidste tre fundområder blev indstillet til arkæologisk udgravning.

I fundområde A lå en overpløjet gravhøj, der også er registreret på kortmateriale fra slutningen af 1800-tallet. Højen var dog allerede på dette tidspunkt blevet sløjftet. I fundområde B og C blev fundet spor af bebyggelse i form af stolpehuller og gruber.

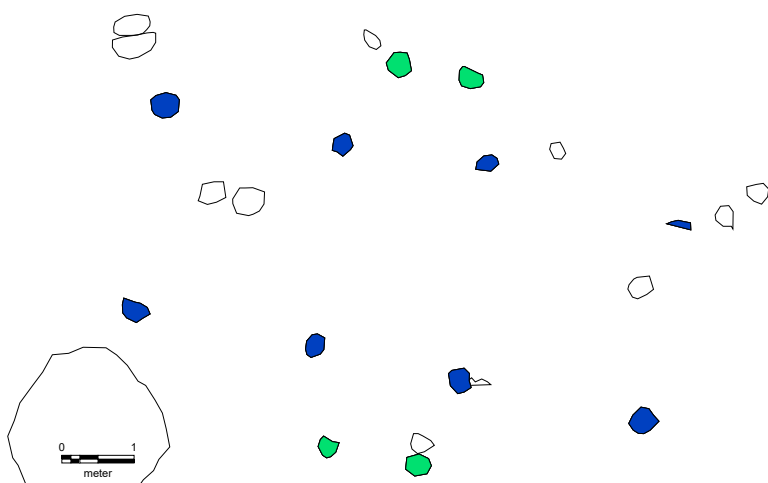

Figur 1. Kort over udgravningen ved Broager (røde kasser) og nærliggende lokaliteter (blå prikker) (baggrundskort: © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivitet).

Lokalområdet i oldtiden

Arealet ved Broager ligger på en sydvendt skråning nord for en fossil fjordarm, der i oldtiden har haft forbindelse til Limfjorden, men i dag udgøres af Indkilledalen, hvor Romdrup Å løber. Området ligger mellem forskellige landskabstyper med højereliggende områder mod nord, hvor der har været mulighed for agerbrug, og lavereliggende områder mod syd med enge og vådområder, hvor der har været mulighed for græsning og fiskeri.

Oldtidens bebyggelsen ved Broager ligger ca. 150 m syd for en landsby fra førromersk og romersk jernalder, der udgravet i forbindelse med det nye universitetshospital. Ca. 1 km mod vest er der ligeledes udgravet en jernalderlandsby på den anden side af Sdr. Tranders, og i dette område ligger også grave fra yngre jernalder og vikingetid. Mod nordvest ca. 700 m fra udgravningen ved Broager ligger Sdr. Tranders kirke, der i sin nuværende form er opført i 1100-tallet. Navnet 'Trannes' går tilbage til 1200-tallet, og fra starten af 1400-tallet kendes navnet 'Nørretrannys', der må betyde, at der på dette tidspunkt har været en adskillelse mellem Nørre og Sønder Tranders. Den udgravede bebyggelse ved Broager ligger desuden knap 100 m fra vejen fra Sdr. Tranders mod Hadsund.

Figur 2. Treskibet hus med indgangsstolper fra Broager. Tagbærende stolper er markeret med blå og indgangsstolper med grønt.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der fundet fire treskibede huse fra bronzealderen og jernalderen. Tre af husene var treskibede langhuse, bestående af to rækker af tagbærende stolper parallelt med husenes længderetning. I et af husene blev også fundet indgangsstolper mod syd og nord, der angiver hvor husets indgange har været. Indgangsstolperne viser desuden hvor husets vægforløb har været, og dermed husets samlede bredde. De tre langhuse har fire sæt tagbærende stolper, og denne type hus har både indeholdt beboelse og stald. Det fjerde treskibede hus havde kun tre sæt tagbærende stolper, og generelt var noget mindre end de øvrige huse. Dette hus tolkes derfor som en udbygning, der kan have været brugt til opstaldning, opbevaring eller værksted. Det treskibede langhus med bevarede indgange er fra ældre førromersk jernalder, mens et af de treskibede huse er fra yngre bronzealder. De øvrige huse kan ikke dateres nærmere end til yngre bronzealder eller ældre jernalder.

Ud over bebyggelsen fra bronzealderen og jernalderen blev også udgravet et hus fra vikingetiden. Huset er det, som kaldes et udskudshus, og det består af en rektangulær konstruktion med udbygninger, som går ud fra husets langsider, men deler tag med hovedbygningen. Huset har været

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdshus og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

inddelt i mindst fire rum, og ligesom i langhusene fra jernalderen, har et eller flere af disse rum været benyttet som stald. Udskudshuse er typiske for vikingetidens og middelalderens bebyggelse.

Ved udgravningen blev også udgravet en gravhøj, som allerede i slutningen af 1800-tallet var blevet sløjfet, hvorefter området er blevet dyrket. Selvom gravhøjen kunne erkendes i landskabet som en lille forhøjning, så var den desværre ikke særligt godt bevaret, da den er blevet forstyrret af både dyrkning, beplantning og dyregange. Selve højens fyld var bevaret i ca. 40 cm dybde, og mod nord var enkelte af højens randsten stadig til stede, selvom de fleste var fjernet i forbindelse med markarbejde. Højens randstenskæde har været ca. 20 m i diameter, og centralt i højen lå en ødelagt grav, der formentlig har været stensat. Desværre var graven forstyrret og blevet fyldt op med jord, der blandt andet indeholdt teglsten, hvilke først er blevet produceret i Danmark i middelalderen. Det er muligt, at højen stammer fra bronzealderen, men allerede tilbage i yngre stenalder begravede man de døde i gravhøje.

Figur 3. Gravhøjen gøres klar til dronefoto.

Sammenfatning og perspektivering

Bebyggelsen som blev udgravet ved Broager bidrager til viden om landskabsudnyttelsen og bebyggelsesstrukturen både i jernalderen og middelalderen. Sammen med fund af jernalderlandsbyer ved for eksempel det nye universitetshospital og Sdr. Tranders viser bebyggelsen ved Broager, at bebyggelsesbilledet på Tranders-bakkeøen var et komplekst mønster af både landsbyer og enkeltgårde.

Ved Broager blev også udgravet et udskudshus fra vikingetiden, og selvom huset ligger tæt på Sdr. Tranders, så må det stadig betegnes som en enkeltgård.

Gravhøjen ved Broager var desværre meget forstyrret af både dyrkning, beplantning og dyregange, men undersøgelsen af højen afslørede fragmenter af randstenskæden og en enkelt centralt placeret grav. Ud fra højens udformning, skal den sandsynligvis dateres til bronzealderen, og dermed bidrager gravhøjen med viden om bronzealderhøjenes placering i landskabet og om de sløjfede gravhøjenes generelle bevaringstilstand.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen 2002: Danmarks Oldtid – Bronzealder 2.000 – 500 f.Kr. Gyldendal.

Jensen, Jørgen 2003: Danmarks Oldtid – Ældre Jernalder 500 f.Kr. – 400 e.Kr. Gyldendal.

Liebott, Knud Erik 1998: Danmark i Middelalderen. Sesam.

Udskud

Her er der ikke tale om uvorne unger, men om en tilbygning på et hus.

Et udskud er en smal sidebygning placeret parallelt med husets ene langvæg.

Udskud forekommer mest i middelalderen (1.050-1.536).

Museum Sønderjylland - Arkæologi Haderslev. Tegner: Jørgen Andersen.

Gravhøj

En gravhøj er, som navnet antyder, en grav med en høj bygget af jord eller græstørv over. Gravhøje kan endnu ses overalt i landskabet.

Gravhøjene kan være fra bondestenalderen (3.900-1.700 f.kr.) og rumme en storstensgrav, hvor man har genbrugt graven gennem lang tid. Højen kan også rumme en grav fra bronzealderen (1.700-500 f.kr.), hvor man byggede mange gravhøje, fordi der kun er én grav i hver høj. Mest kendt blandt bronzealderens gravhøje er nok Egtvedpigens grav.

I yngre bronzealder og længere op i tid genbrugte man gravhøjene til at grave sine gravurner ned i kanterne af, og i vikingetiden (750-1.050 e.kr.) begyndte man igen at bygge gravhøje til de rigestes begravelser.

Udgravningsdata

Broager, Sdr. Tranders

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7331
- Udgravningsperiode: 8. marts til 15. april 2021
- Fund & Fortidsminder: 120113 sb 1, 156, 160
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 20/08276
- Bygherre: Aalborg Kommune
- Undersøgt areal: 5.180 m²

- Deltagere i udgravningen:
  - Arkæolog: Karin Johannesen
  - Arkæolog: Niels Haue
  - Arkæolog: Line Thyrring Nielsen
  - Studentermedhjælper: Line Sørensen

- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.)
opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25,
9380 Vestbjerg